

Politikforskning och finskt samhälle: utmaningar till politikforskning?

STEN BERGLUND

ABSTRACT

Political Science
And Finnish Society:
Challenges to
Political Research

Finnish political science is not very well known internationally. The language problem is not the only reason for this. The other reason may be the difficulty in getting longitudinal many-sided social data from Finland. The omission of Finnish data is very unfortunate, because development in Finland has been, and is in many respects, exceptional and, therefore, very interesting. One can even argue that Finland has been left behind in two respects: we have no centralized social scientific databanks, and we have only a few specialized research institutions for specific areas or problems.

När Stein Rokkan för några och trettio år sedan sökte docenturen i statskunskap vid universitetet i Oslo, avfärdades han av den från Sverige inkallade experten, som med rätta hade fäst sig vid Rokkans intresse för övergripande empirisk teori, med invändningen att statskunskapen skulle vara nationell och inte internationell. En dylik argumentering väcker numera ingen större sympati.

Statskunskapen är och bör i teoretiskt hänseende också vara internationell. Att empirin i de allra flesta fall hämtas från den enskilde forskarens närmiljö utgör självfallet inget principiellt hinder. Byalagsverksamheten i Sodankylä, voterskoalitionerna i Vasa kommunfullmäktige och väljarmobiliseringen i Karkkila och Mänty-

harju kan ge minst lika värdefulla impulser för den statsvetenskapliga teoribildningen som t.ex. Robert Dahls studie av maktrelationerna i New Haven, Connecticut i början av 1960-talet. Det är bara det att ingen i den nordiska forskningsmiljön skulle komma på tanken att marknadsföra sina geografiskt begränsade forskningsresultat som det slutliga svaret på någon av statsvetenskapens klassiska frågor om fördelningen av makt och inflytande. Förklaringen till att man utomlands i allmänhet inte är förtrogen med finsk statskunskap ligger med all sannolikhet delvis på detta plan och inte bara på det språkliga planet som man annars lätt skulle kunna tro.

All forskning kräver *infrastruktur* i form av tjänster, institutioner och löpande anslag. Den finska forskningsmiljön är i detta hänseende i stort sett likvärdig med vad de övriga nordiska

länderna har att erbjuda. Antalet topptjänster (professur och biträdande professur) är för närvarande t.o.m. större i Finland än i t.ex. Sverige.

I två väsentliga avseenden ligger emellertid Finland på efterkälken. Här finns alltså ingen motsvarighet till norska NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjenste) och svenska SSD (Svensk Samhällsvetenskaplig Datatjänst). De forskningsarkiv av ekolog- och/eller survey karaktär, som finns i Finland, är spridda på många enskilda händer; och det vill till att krafttag tas nu om vi i framtiden vill slippa onödigt dubbelarbete. Risken är annars stor för att korthögarna, magnetbanden och/eller disketterna i de enskilda forskarnas skrivbordslådor blir värdelösa, när de förlorar intresse för sina upphovsmän.

Finland har också i mindre utsträckning än de nordiska grannländerna satsat på area- och/eller problemspecifika forskningsinstitut. Det är nu inte nödvändigtvis enbart av ondo. Den sk sektorsforskningen har t.ex. inte enbart fått positiv kritik i Sverige, där utvecklingen på detta område måhända gått längst. Men det är åtminstone i ett avseende anmärkningsvärt. Sovjetunionen och Östeuropa är i kraft av utrikes- och handelspolitiska åtaganden långt mera betydelsefulla

för Finland än för de övriga nordiska länderna och skulle, kan man tycka, motivera en forskningspolitisk markering av åtminstone samma dignitet som den i sig blygsamma svenska satsningen på området, i första hand genom institutionen för öststatsforskning i Uppsala.

Argumentet för innovationer bör också ligga på ett sådant plan. Det finns självfallet ingen anledning att i Finland plädera för svenska, norska eller danska lösningar, om de inte samtidigt visar sig vara lösningar på genuint finska problem. Det efterlysta ekolog- och surveydataarkivet bör således i första hand ses som ett instrument vid kartläggning och analys av strukturomvandling och inte som en besparingsåtgärd eller som ett konkurrensmedel i det nordiska forskarsamfundet. I ett läge, när ekologdataforskningen med framgång satsar på nya metoder för ekologisk inferens (Risbjerg Thomsen 1987) och valforskningen i allt högre grad prioriterar de långa tidsserierna (Holmberg 1987), har Finland på litet sikt helt enkelt inte råd att försumma arkivproblematiken. Det känns i internationella sammanhang närmast besvärande att på direkt fråga tvingas upplysa om att Finland, som i den nordiska kontexten kanske är mest spännande i kraft av de tvära kasten i väljaropinionerna, inte kan teck-

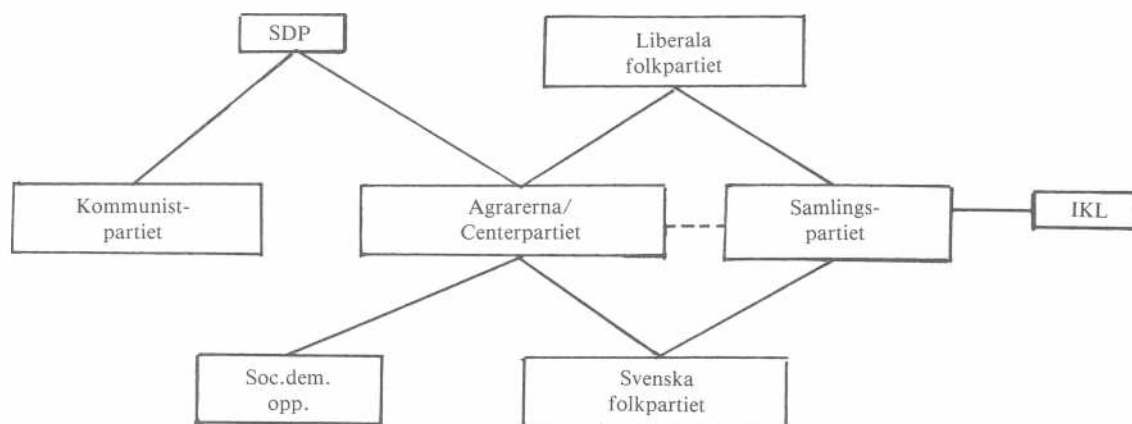

Fig. 1. Regeringarnas koalitionsmonster (1919—).

Anm.: Socialdemokraterna var under 60-talet splittrade i två separata partier, och den sk Fosterländska folk rörelsen (på finska: Isänmaallinen Kansanliike) förbjöds efter andra världskriget. Landsbygdspartiet (på finska: Suomen Maaseudun Puolue eller SMP) är såsom regeringsparti ett mera sentida fenomen och kan i koalitions-sammanhang sägas ha övertagit den plats som Liberala folkpartiet förlorade som en konsekvens av sin kräftgång i valstatistiken under 1970- och 1980-talen (1 % av rösterna vid 1987-års riksdagsval).

Källa: Törnudd (1969: 65)

na partitytarnas historia, varifrån de kommer, vart de är på väg och vilken samhällsklass de tillhör.

Finland har tillräckligt mycket gemensamt med de övriga nordiska länderna för att göra det nordiskt komparativa perspektivet meningsfullt. Skillnaderna skall dock inte underskattas. De är många, stora och av skiftande natur.

Den konfliktstruktur, som döljer sig bakom partipolitiken, är i Finland mera komplex än på andra håll i Norden. Konfliktdimensionerna är många och deras inbördes förhållanden svåröverskådliga. Här finns bl.a. en skarpt markerad skiljelinje mellan kommunister och icke-kommunister, som emellertid avklingat i betydelse i takt med att den finska kommunismen tappat terräng på väljararenan (från över 20 till under 10 % mellan 1945 och 1987). Men här finns också samma spänningsförhållande mellan borgare och socialister som på andra håll i Norden. Det framgår bl.a. av partiernas koalitionsbeteende.

Den finska valforskningen har som sagt gjort alltför sporadiska insatser för att kunna besvara frågan varför somliga röstar och andra inte. Det är i och för sig trist, men i den meningen spännande att det blir fritt fram för tentativt teoretiserande. Ett lågt valdeltagande kan t.ex. vara ett uttryck för apati, alienation och/eller protest lika väl som för ointresse, tidsbrist m.m. Gränserna mellan de olika kategorierna är inte alls lika distinkta som de amerikanska forskarna föreställer sig, men det är i detta sammanhang av underordnad betydelse. Saken är nämligen den att författningen och valsystelet försvårar väljarkalkylen till den grad att de kan tänkas fungera participationsdämpande; och det är i så fall endast av marginellt intresse hur de enskilda soffliggarna i efterhand motiverar sitt beteende som uttryck för likgiltighet, främlingskap eller protest.

Argumentationen är så här långt rent teoretisk och bygger uteslutande på exemplifierande empiri från den nordiska arenan, där Finland framstår som avvikande i kraft av det stora gapet mellan valresultat och regeringsbildning. Den (riks)svenske väljare, som gör sig mödan att vaka ut den preliminära röstsammanräkningen för riksdagsvalet, får i allmänhet lön för mödan i form av en slutintervju med valsegraren som med all sannolikhet blir Sveriges statsminister under

den följande treårsperioden. I Finland är det inte lika enkelt. De regeringsförhandlingar, som följer på valen, förs på presidentens uppdrag och mot bakgrund av de välkända författningsstadgandena om kvalificerad majoritet (2/3 eller mer) för lagstiftning. Det har i regel resulterat i breda koalitioner över blockgränserna, men på bekostnad av flygelpartierna (DFFF och Samlingspartiet) som i kraft av sina respektive positioner på vänster/höger-skalan varit mindre gångbara i regeringssammanhang. Valdebatten kan ge intryck av att det även i Finland är fråga om den klassiska dragkampen mellan borgare och socialister, men det är ett spänningsförhållande som endast undantagsvis översätts i rena höger eller vänster koalitioner. De rent socialistiska regeringskonstellationerna är över huvud taget okända; och det är idag nästan ett kvarts sekel sedan landet sist styrdes av en rent borgerlig koalitionsregering.

Det såg ett tag ut som om 1987 års val skulle kunna resultera i en pånyttfödelse för det borgerliga regeringsalternativet, men de förhoppningarna grusades snabbt när presidenten i sitt uppdrag till sonderingsmannen Harri Holkeri (Saml.) i första rummet satte det röd/blå alternativ, som sedermera förverkligades. Det kan i ljuset härav måhända synas som om valhandlingen inte längre har någon mening. Den finske väljaren kunde före 1987 resignerat konstatera att regeringsan-

Tab. 1. Riksdagsvalet 1987 (1983). Procentdistribution av röster, distribution av mandat och procent av valdeltagande.

	Röster %	200 mandat
Socialdemokratiska partiet	24,3 (26,8)	56 (57)
Samlingspartiet	23,2 (22,2)	53 (44)
Centerpartiet	17,6 (16,7)	40 (37)
DFFF	9,4 (9,9)	16 (17)
Svenska folkpartiet	5,3 (4,6)	13 (11)
Landsbygdspartiet	6,3 (9,7)	9 (16)
Kristliga förbundet	2,6 (3,0)	5 (3)
Demokratiskt alternativ	4,3 (—)	4 (10)
De gröna	4,0 (1,4)	4 (2)
Pensionärspartiet	1,2 (—)	— (—)
Liberala folkpartiet	1,0 (—)	— (—)

Valdeltagande 75,9 % (81 %)

svaret låg i samma händer, alldeles oavsett hur valvinden blåste; och när det invanda mönstret bryts och Samlingspartiet träder in i regeringskretsen, sker det genom en till synes ohelig allians mellan vinnare (Samlingspartiet) och förlorare (SDP).

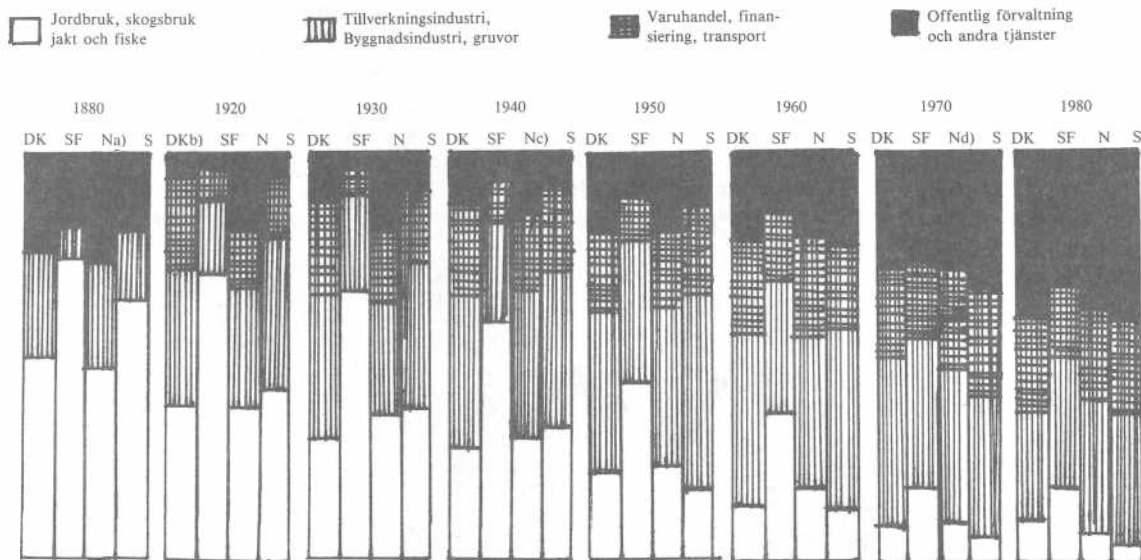
Figuren bygger på data från alla regeringskoalitioner under perioden 1917—1969 (Törnudd 1969) och kan med lätta retoucheringar (ett mittenparti försvinner ur bilden för att ersättas av ett annat) sägas äga giltighet så sent som i mars 1987. Den historiska röd/blå koalitionen mellan Samlingspartiet och socialdemokratin, som växte fram ur 1987 års regeringsförhandlingar, går emellertid helt på tvärs mot den inneboende vänster/höger logiken under nästan 70 år av koalitionsbyggande med Centern i den veritabla nyckelpositionen som brygga mellan högern och vänstern. Man kan naturligtvis i likhet med socialdemokraternas Kalevi Sorsa i ett tal inför Socckenbacka arbetarföreningen i Helsingfors i december 1986 göra gällande att Centern och Samlingspartiet har bytt plats på vänster/höger-skalan, men därav följer självfallet inte att alla

relevanta aktörer skulle vara beredda att spela vidare på de premisserna och det är ännu för tidigt att säga om den blå/röda koalitionen består, på vilka vilkor och med vilka konsekvenser.

Finland var i början på detta århundrade utpräglad agrart. Så sent som 1940 omfattade jordbrukssektorn mera än hälften av den yrkesverksamma befolkningen; och Finland var under en period efter andra världskriget det enda land i Västeuropa med en expanderande jordbrukarbefolkning vilket delvis skall ses mot bakgrund av att de ca 400 000 karelare, som i samband med krigsslutet tvangs gå från gård och grund, erbjöds nya utkomstmöjligheter i den agrara sektorn. Den undanskymda roll, som jordbrukssektorn spelar i 1980 års folk- och bostadsräkning, är i ljuset härav desto mera anmärkningsvärd.

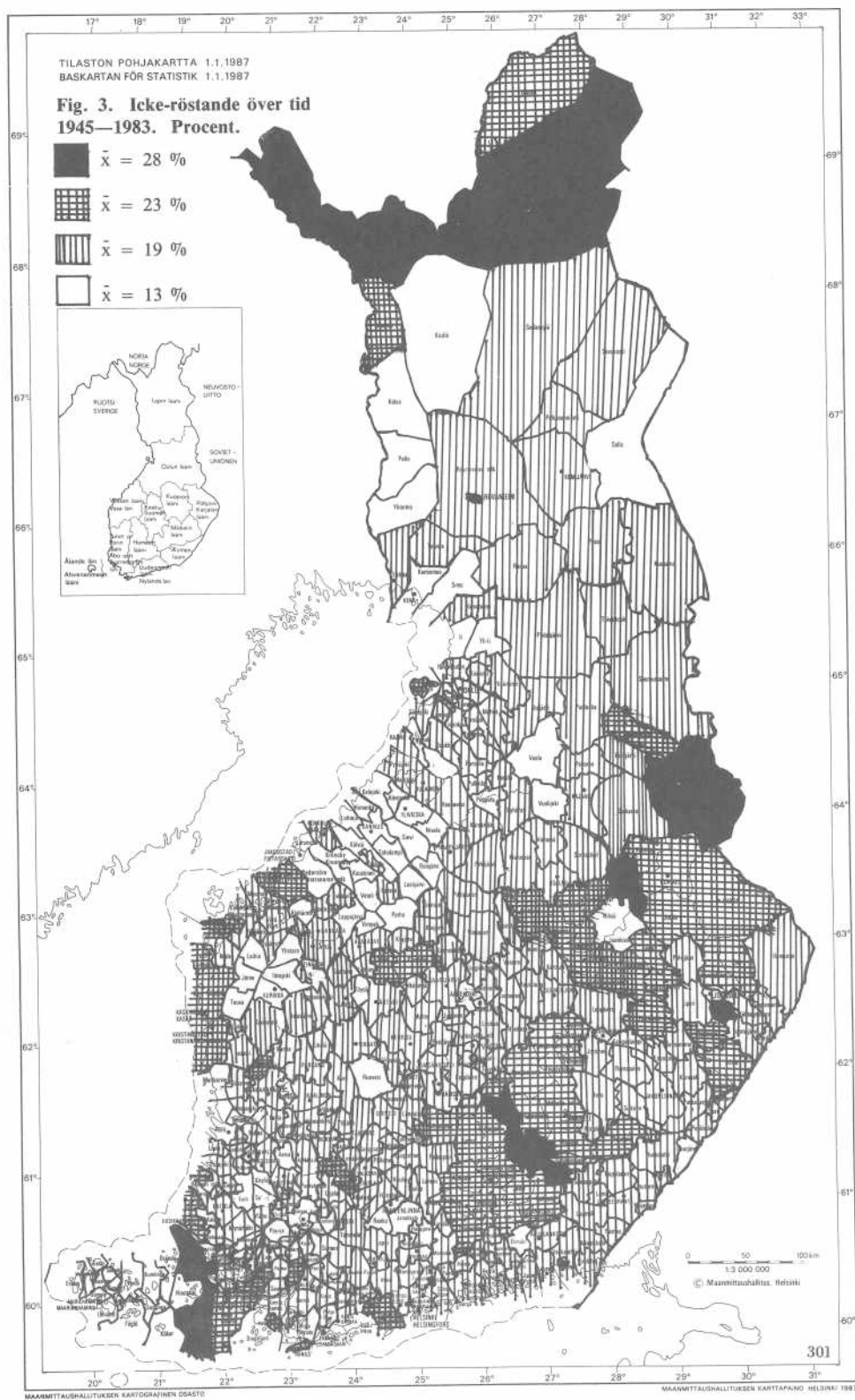
Siffrorna är naturligtvis approximativa, men det finns i statistiken uppenbarligen fog för påståendet att både den industriella och post-industriella revolutionen kom sent till Finland. Det är måhända också förklaringen till vissa särdrag i den finska politiska kulturen såsom t.ex. det med

Fig. 2. Den skandinaviska ekonomiskt aktiva befolkningen indelad i sysselsättning. Procent.

Källa: 1880; W. M. Lafferty, *Industrialization, Community Structure, and Socialism: An Ecological Analysis of Norway, 1875—1924*, Universitetsforlaget, Oslo 1974, p 43. Jaakko Nousiainen, *Finlands politiska system*, Svenska Bokförlaget/Norstedts, Stockholm: 1966, p 14. 1920—1980; Statistiska årsböcker.

a) N: 1890. b) DK: 1921. c) N: 1946. d) N: 1973.

nordiska mått låga valdeltagandet (75,9 % i det senaste riksdagsvalet). Det är säkert ingen tillfällighet att det över tid mest extremt låga valdeltagandet återfinns i utpräglat rurala glesbygder:

För den, som vuxit upp med 1960- och 1970-talens politiska sociologi, är det frestande att tala om perifera områden med en politisk kultur av vad Almond/Verba (1963) skulle kalla undersätlig karaktär (på engelska: subject orientation). Tolkningen är suggestiv, men stupar dessvärre på att ickeröstandet inte enbart är ett glesbygdssfenomen. Det framgår av kartbilden; och det framgår ännu tydligare vid analys på lägre nivå. Som exempel må nämnas att det vid 1987 års val i Helsingfors fanns typiska arbetarstadsdelar, där valdeltagandet pendlade runt 50 %.

Det är inte helt enkelt att formulera en modell för rationellt väljarbeteende på dylika premisser; och det blir inte lättare om modellen gör anspråk på att beakta effekterna av konsensus- eller samförståndspolitiken, den nya korporatismen och den bitvis auktoritära politiska kulturen, som med rätta bör vägas in i bilden. De klassiska frågorna om demokratin och dess förutsättningar har av hävd intagit en central position i den finska statsvetenskapliga forskningen (Anckar 1984), men här finns utrymme för oändligt mycket mera, inte minst för empirisk forskning om relationen mellan väljarna och deras valda ombud (Holmberg, 1974 och Berglund, 1986).

Marianne Alopæus tecknar i boken *Drabbad av Sverige* (1983) bilden av Finland som Europas yttre periferi, utan fasta tågförbindelser med kontinenten och för kulturella innovationer helt beroende av impulser från sitt västra grannland. Lauri Karvonen (1981) visar i sin doktorsavhandling på åtskilliga fall av impulsspridning från Sverige till Finland inom olika politikområden. Inom statskunskapen är det emellertid en sanning med modifikationer. Impulserna från USA och kontinenten kommer i de flesta fall till Finland utan svenska mellanhänder och finner i förekommande fall en niche, alldeles oberoende av utveckling-

en i Sverige och övriga Norden.

De nya metoder för kvantitativ innehållsanalys, som förknippas med forskare såsom Foucault (1972), Giddens (1982) och Greimas (1980), blev i Finland skolbildande långt tidigare än i de övriga nordiska länderna; och finsk statskunskap har idag en inhemsk expertis på detta område. Här finns således unika förutsättningar för ett fruktbart samarbete mellan kvantitativt och kvalitativt inriktade politologer. Det stora forskningsprojekt temat *Avvikande beteende i finsk politik*, som under hösten 1987 knätsats vid Helsingfors institution, ger, i kraft av ett pluralistiskt och instrumentellt synsätt på metodologin, utrymme för just ett sådant samarbete över de konventionella skrankorna med allt vad det kan innebära av innovationer.

LITTERATUR

- Almond, Gabriel A. & Verba, Sidney, *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Princeton, N.J.: 1963.
- Alopæus, Marianne, *Drabbad av Sverige*, Brombergs, 1983.
- Anckar, Dag, *Folket och presidenten*, Finska Vetenskaps-Societeten, Helsingfors: 1984.
- Berglund, Sten, *Representation*, i Goldmann, Kjell, Berglund, Sten & Sjöstedt, Gunnar, *Democracy and Foreign Policy. The Case of Sweden*, Gower, Aldershot, England: 1986.
- Dahl, Robert, *Who Governs — Democracy and Power in an American City*, London: 1965.
- Foucault, Michel, *Vetandets Arkeologi*, Cavefors: 1972.
- Giddens, Anthony, *Central Problems in Social Theory*, London: 1982.
- Greimas, A.J., *Strukturalista Semantiikka*, Gaudeamus: 1980.
- Holmberg, Sören, *Riksdagen representerar svenska folket*, Liber, Akad. avh., Stockholm: 1974.
- Holmberg, Sören & Gilljam, Mikael, *Väljare och val i Sverige*. Bonniers, Stockholm: 1987.
- Karvonen, Lauri, »Med vårt västra grannland som förebild». En undersökning av policydiffusion från Sverige till Finland, Akad. avh., Meddelanden från Stiftelsen för Åbo Akademi forskningsinstitut, Åbo: 1981.
- Risbjerg Thomsen, Søren, *A Logit Approach to Ecological Analysis and Inference*, Politica, Århus: 1987.
- Törnudd, Klaus, *Composition of Cabinets in Finland 1917—1968*, i *Scandinavian Political Studies*, Vol. 4, 1969.